

VAR FINNS FORSETE?

ÄR MÅLET FÖR NORDISK KRIMINALPOLITIK ATT FÅ FLERA FÅNGAR?

AV PROFESSOR PER OLE TRÄSKMAN

1950 to 1990 can be characterized as 'The Golden Age of Nordic criminal policy'. It was a period dominated by common views and by a defensive criminal policy, as opposed to an offensive criminal policy - which sees punishment as the primary means to combat crime. In the Golden Age, criminal policy was seen as playing a minor part in crime prevention, while social policy and other political areas were considered of major importance. Yet things have changed during the last 10-15 years. Partly due to EU legislation, but also to changes in national policy, sentencing has become ever harsher and prison is being used to an increasing degree. The article asks how this trend can be explained and whether it can be defended.*

1. Inledning: Kriminalistmöten och nordisk debatt

Det första nordiska kriminalistmötet arrangerades i Helsingfors år 1937.¹ Sedan dess har de nordiska kriminalistmötena ordnats med tre till fem års mellanrum med någon av de nordiska kriminalistföreningarna som värd. Nästa möte, som är det fjortonde i ordningen, arrangeras i augusti detta år i Stockholm.

För en person som intresserar sig för nordisk kriminalpolitik i ett längre tidsperspektiv är det givande att bekanta sig med förhandlingarna vid de olika kriminalistmötena. Detta är möjligt på grund av att förhandlingarna alltid har tryckts. Till en början skedde detta i de nordiska kriminalistföreningarnas gemensamma årsbok, "Annuaire des associations de criminalistes nordiques". Den första årsboken publicerades 1936 och den sista utkom 1968, med ett innehåll som återgav något av det som skett 1963.² Från och med 1967 har föredragen vid de nordiska kriminalistmötena publicerats i Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab.³ Huvudinledarnas föredrag har i regel publicerats i ett särnummer före kriminalistmötet. Ibland har sedan korreferenternas inlägg publicerats för sig i ett nummer efter mötet. Denna ordning har gjort det möjligt för mötesdeltagarna att förbereda sig för förhandlingarna på mötet och därigenom bidragit till livliga och sakkunniga debatter under mötena.⁴

Det ligger nära till hands att de teman som tas upp till diskussion vid de nordiska kriminalistmötena behandlas i ett komparativt perspektiv: rättsläget och utvecklingen i skilda nordiska länder jämförs med varandra.⁵ Ibland jämförs också situationen i de nordiska länderna tagna som en gemenskap med förhållandena i

* Title in English: *Trends in Nordic Criminal Policy*. Original in Danish.

andra, oftast europeiska, länder. Det är självklart att en sådan konfrontation mellan det nordiska och det europeiska har blivit allt viktigare ju mer den "europeiska" straffrätten har utvecklats, speciellt inom ramen för EU.⁶

Vid flera av de nordiska kriminalistmötena har kriminalitetsutvecklingen och utvecklingen inom det straffrättsliga påföljdssystemet granskats. Vid kriminalistmötet i Helsingfors 1984 genomfördes en mycket omfattande granskning av kriminalitetsutvecklingen i skilda nordiska länder mellan 1950 och 1982.⁷ Vid det 12. mötet i Oslo 2000 behandlades den nordiska kriminalpolitikens utveckling, särskilt under 1980- och 1990-talen.⁸ Vid kriminalistmötet i Helsingfors år 2004 granskades både kriminalitetsutvecklingen⁹ i Norden och utvecklingen av de straffrättsliga påföljderna.¹⁰

Vid en genomläsning av inläggen vid kriminalistmötena finner man självklart uttryck för vissa tidstypiska trender då det gäller det som debatterats. Men genomläsningen visar också på en viss kontinuitet och på en gemensam grundläggande syn på kriminalpolitisk kontroll, samt därvid på det nordiska straffrättsliga samarbetets styrka och internationella betydelse, särskilt under de decennier som kunde kallas för det "nordiska rättsliga samarbetets guldålder", d.v.s. cirka 1960 till 1990. I ett internationellt perspektiv kunde man under denna tid med fog tala om "den nordiska synen på brottskontroll och kriminalpolitik".

En beteckning som "den nordiska synen" är naturligtvis generaliserande och i viss mån idealiserande. I sin granskning av den nordiska kriminalpolitikens utveckling vid kriminalistmötet i Oslo år 2000 konstaterade Raimo Lahti att [...]

"kriminalpolitiken har inte varit enhetlig i de olika nordiska länderna, men väsentliga gemensamma drag kan säkerligen urskiljas i synnerhet från ett längre avstånd. Vi är medvetna om våra gemensamma historiska rättstraditioner, och samnordiska organ och olika samarbetsformer mellan de nordiska länderna har närmat våra rättssystem. Exempelvis artikel 5 i den nordiska samarbetsöverenskommelsen (1962) stadgar, att de fördragsslutande parterna bör eftersträva enhetliga bestämmelser om brott och brottspåföljder. [...] Enhetlig lagstiftning beträffande nordiskt samarbete vid brottslighetskontroll och direkta myndighetskontakter underlättar i dessa länder betydligt mellanstatliga åtgärder i brottmålsärenden."¹¹

2. Den nordiska kriminalpolitikens kännetecken

Det är knappast möjligt att kort beskriva grunddragen av den gemensamma nordiska kriminalpolitiken i den form som den fick under slutet av 1900-talet, utan att förfalla till förenkling. Men vissa viktiga drag och vissa betoningar i denna politik bör dock nämnas. Dessa grunddrag och betoningar framkommer upprepat och tydligt i ett antal viktiga nationella utredningar,¹² i vissa inlägg vid de nordiska kriminalistmötena¹³ och andra vetenskapliga artiklar¹⁴ samt i vissa antologier.¹⁵

Det är (eller var) berättigat att tala om en nordisk kriminalpolitisk linje. Den utmärks/utmärktes alltså av en gemensam syn på vissa centrala ideologiska och rättsliga frågor, av en gemensam grundsyn på rättspolitikens och kriminalpolitikens syfte och en ensartad uppfattning om vilka medel som kan/kunde användas för att

uppnå detta syfte. Det grundläggande ideologiska kännetecknet för detta är/var att kriminalpolitiken skall/skulle vara rationell och human och att den skall/skulle vara förenad med en rättvis brottmålsrättegång med högt ställda krav på rättssäkerhet. Rättspolitik (särskilt straffrättspolitik) och kriminalpolitiken skall inte vara en isolerad företeelse, utan en integrerad del av den allmänna samhällspolitiken, socialpolitiken och samhällets kontrollpolitik. Möjligheterna att kontrollera brottsligheten genom straffrättsliga medel är begränsade. Ett exempel på detta är att fångtalet "har mycket litet med brottsligheten att göra".¹⁶ I sitt öppningsanförande vid kriminalistmötet i Helsingfors år 2004 konstaterade republikens president Tarja Halonen att

"[k]riminalpolitiken syftar till att påverka brottsligheten. Den hårda kärnan i kriminalpolitiken är straffrättsystemet; strafflagstiftningen och tillämpningen av den i praktiken. Straffrättsens medel är dock begränsade. Till kriminalpolitik i ordets vida bemärkelse hör också mycket annat. Det är befogat att i det avseendet söka efter svar "någon annanstans", t.ex. inom socialpolitiken.

Ett grundläggande krav har varit att man gör en tydlig skillnad mellan kriminalpolitik och straffrättspolitik. Kriminalpolitiken gäller flera olika sektorer av samhällspolitiken, inte minst socialpolitiken. Straffrättspolitik är mer begränsad och gäller huvudsakligen bara frågan om vilka gärningar som skall vara kriminaliserade och vilket straffhot som skall fogas till de olika delikten. En förhärskande uppfattning har varit att straffrättspolitik bör vara defensiv och inte offensiv. Straffrättsystemet får inte uppfattas som, eller användas som, ett medel för lösning av sociala eller samhälleliga problem. Straffrättsystemet är inte enbart, eller ens primärt, "målrationellt" (syfte: att så effektivt som möjligt förhindra brott och minska brottsligheten), utan i första hand "värderationellt" (syfte: att uttrycka rättvist klander mot dem som har begått brott). Särskilt de bestämmelser som gäller straffmätning och påföljdsval har allt sedan 1980-talet byggt på en sådan syn.¹⁷

Kriminaliseringarna finns till för att fylla en allmänpreventiv funktion, men denna funktion realiseras huvudsakligen genom kriminaliseringens blotta existens. Tanken att uppnå och förstärka den allmänpreventiva effekten genom omotiverat stränga straff är främmande för en defensiv straffrättspolitik.

I den nordiska straffrätts- och kriminalpolitiken har man utgått från en sociologiskt grundad uppfattning om att brottsligheten är en företeelse som inte kan undgås i något som helst samhälle och som därför bör uppfattas som en nödvändighet. Man har också betonat att brottsligheten har vissa sociala funktioner, och att en del av dessa funktioner är positiva. En konsekvens av detta är att "nolltolerans" när det gäller brottslighet, eller viss typ av brottslighet är en absurditet. Kriminalpolitikens mål bör inte vara att eliminera brottslighet till vilket pris som helst. Kriminalpolitikens mål bör i stället formuleras utgående från en kostnadsnyttoberäkning. Politiken skall utformas på ett sådant sätt att det lidande och de

övriga kostnader (såväl materiella som ideella) som brottsligheten förorsakar minimeras på ett optimalt sätt, samtidigt som dessa kostnader fördelas så rättvist som möjligt mellan enskilda individer (brottsling respektive offer) och samhället.

Rationalitetskravet vid kriminalpolitiskt beslutsfattande och kravet på en kunskapsbaserad rätts- och kriminalpolitik har betonats starkt i Norden. Man har förutsatt att alla beslut med kriminalpolitisk relevans är rationella (det bör vara möjligt att i allt väsentligt motivera dem med hänvisning till resultat av objektiv forskning), och att de skall vara förenliga med humanitära krav så som dessa kommer till uttryck i de normer som gäller mänskliga rättigheter. Detta krav på rationalitet och humanism har konsekvent framställts som synnerligen centralt för en framgångsrik kriminalpolitik. Samtidigt har man uttryckt farhågor för att denna politik numera hotas genom massmedias och politikernas agerande. I sitt anförande vid kriminalistmötet i Stockholm 1989 konstaterade K.J. Lång att [...]

"[i]nställningen till kriminalpolitiken blir allt mera politiserad. I synnerhet i Sverige har man under de senaste åren upplevt det här, men också i Norge. Danmark och Finland har sannolikt varit något mer skyddade mot en entydig politisering av påföljderna och deras verkställighet. Det finns flera orsaker till den pågående utvecklingen. Dels beror den på exemplen från den anglosaxiska världen, där sedan länge fängelserna och straffpolitiken varit en del av den politiska kampen. Frågor om lag och ordning blir objekt för politisk tävlan på valfältet. [...] Politiseringen av fängelsefrågorna inträder också i andra länder på grund av den stora publiciteten kring fängelserna. I hela den västliga världen har journalistik blivit allt mera aggressiv när det gäller vissa delfenomen i samhället. [...] Den skisserade utvecklingen har medfört, att den politiska makten anser det vara nödvändigt att visa sitt intresse för hur fängsvården ordnas och hur kriminalpolitiken sköts. Frågan för en konsekvent och kontinuerlig administration gäller ytterst hur man kan stå emot detta ofta mycket inkonsekventa tryck, som delvis beror på ökad publicitet och delvis på en större politisk medvetenhet hos dem som vill kritisera fängelseadministrationen.¹⁸

På motsvarande sätt konstaterar Raimo Lahti i sitt inlägg vid kriminalistmötet i Oslo år 2000 att möjligheterna för kommunikativ rationalitet (systematisk och principiell argumentation) inom kriminalpolitiken har minskat. I synnerhet massmediernas och allmän- eller partipolitikernas ökande roll inom kriminalpolitiken har inneburit att rationalitet och humanitet fått en mindre betydelse. "Straffrättspolitikens repressiva åtgärder har allt oftare vidtagits i moralisk panik".¹⁹

Brottspreventionen genom olika åtgärder inom olika delar av samhället har getts en framträdande roll inom brottskontrollen i Norden. I detta fall är straffrättens betydelse bara begränsad. I inledningsanförandet vid kriminalistmötet i Helsingfors år 2004 framhöll Tarja Halonen att kriminalpolitiken har lyckats bäst när man kunnat förebygga brott. [...]

"[e]tt sådant förebyggande är också målet med själva straffrättssystemet. Genom straffhot i lagen och bestraffning av utförda brott eftersträvas allmänpreventiv och specialpreventiv

verkan. På sistone har man återigen också i Norden lyft fram förebyggandet av brott i en vidare bemärkelse. I samhällsplaneringen och allt samhälleligt beslutsfattande borde beslutens effekter på brottstillfällena även beaktas."

3. ...och hur gick det sedan?

Redan genom en snabb granskning av den nordiska kriminalpolitiska utvecklingen under de senaste 10 -15 åren blir man övertygad om att det nordiska rättsliga samarbetets guldålder är avslutad. Det nordiska samarbetet uppfattas inte längre vara lika viktigt och intressant som tidigare och detta gäller också för det rättsliga samarbetet. Detta är ett faktum som kommer till uttryck på flera olika sätt. Man kan också med fog ifrågasätta om det längre är möjligt att sanningsenligt tala om en "nordisk" straffrätt eller om en "nordisk" kriminalpolitik. Bland annat följande omständigheter kan nämnas då det gäller utvecklingen.

Det nordiska samarbetet har idag en lägre prioritet än tidigare och därför har också betydelsen av detta samarbete minskat. Vissa former av rättsligt samarbete har helt slutat att existera. Ett exempel på detta är den harmonisering av strafflagstiftningen som skedde genom den Nordiska straffrättskommitténs arbete.²⁰ Den nordiska straffrättskommittén har inte funnits sedan början av 1990-talet.

Det finns politiska uttalanden med det tydliga budskapet att det nordiska samarbetet har spelat ut sin roll och att det inte längre finns någon särskild anledning att referera till Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige som en "nordisk gemenskap", eller ens som en "europaisk region" med gemensamma värderingar och uppfattningar, gemensamma intressen och gemensamma behov för rättsliga åtgärder. Det har från politikerhåll hävdats att det inte finns någon större anledning att särskilt uppmärksamma det nordiska, utan att verksamheten inom EU alltid skall ges en företrädesrätt framom strävanden att stärka de nordiska institutionerna och det nordiska samarbetet. Det har också hävdats att de nordiska staterna bättre än genom nordiskt samarbete kan tillgodose sina egna nationella intressen genom att vara aktiva inom EU.²¹

Gemensamma nordiska ståndpunkter och gemensamma åtgärder inom det internationella rättsliga samarbetet inom ramen för organisationer som FN, Europarådet och EU har blivit undantag. En stark manifestation för ett gemensamt Norden i rättsligt avseende var den förklaring som de nordiska staterna var för sig fogade till den europeiska utlämningskonventionen med innehållet att med "egna medborgare" förstås medborgare i respektive stat, utlänningar fast bosatta i denna stat, medborgare i de andra nordiska staterna och utlänningar bosatta i en annan nordisk stat.²² En konsekvens av att de nordiska länderna inte längre deltar i det internationella samarbetet på straffrättsens område i tätt samarbete med varandra är bland annat att vissa av EU:s rambeslut har implementerats nationellt i Norden med lagar som i väsentliga avseenden skiljer sig från varandra. Detta har jag berört utförligare då det gäller den europeiska arresteringsordern i ett annat sammanhang.²³

Det skall emellertid också noteras att det finns aktuella bedömningar av betydelsen av det nordiska rättsliga samarbetet och beskrivningar av detta samarbete som är betydligt positivare än dem som jag har refererat till här. I de officiella dokument som utarbetats av Nordiska rådet (se Nordiska rådets hemsida <http://www.norden.org/start/start.asp>) betonas fortfarande att det nordiska samarbetet är ett effektivt medel för att uppnå gemensamma politiska mål. Det konstateras att det parlamentariska samarbetet i Norden syftar till att positivt bidra till den nordiska utvecklingen och till hela utvecklingen i Nord-Europa på områdena för ekonomi, miljö, socialt välbefinnande och andra centrala samhällsliga områden. Nordiska rådets uppgift är *"partly to push 'Nordic values' in a wider context, partly as a force in the building of bridges between the EU and its eastern neighbours, and partly to strive to increase the impact of Arctic issues on European policies"*.

I dokumenten betonas också betydelsen av ett fortsatt rättsligt samarbete inom Norden. Men det är uppenbart att fokus för detta samarbete nu har blivit ett annat än för några decennier sedan. I ett av dokumenten från Nordiska rådet fastslås att *"the war on crime, especially organised international crime"* är ett av de högst prioriterade områdena inom det rättsliga samarbetet i Norden.

Denna bedömning bygger uppenbarligen på resultatet av en enkätundersökning som Nordiska rådet lät utföra genom Research International. I undersökningen deltog 500 personer från ett vart av de nordiska länderna och i den frågade man dem om deras kunskap om det nordiska samarbetet och de nordiska samsamarbetsorganen, samt om deras uppfattning om vad som var centralt för det nordiska samarbetet. "Kampen mot organiserad kriminalitet" angavs härvid som den viktigaste av de åtgärder som det nordiska samarbetet skulle användas till.²⁴

Vissa enskilda uttalanden om betydelsen av det nordiska rättsliga samarbetet kan fortfarande hittas i den fackliga debatten. Riksåklagaren Fredrik Wersäll hade ett sådant inlägg år 2006. I ett upplägg om utvecklat straffrättsligt samarbete i Norden,²⁵ fastslog han att de nordiska länderna internationellt sett har närmast unikt goda förutsättningar för ett nära samarbete på det rättsliga området och att detta samarbete också sedan länge har fungerat väl mellan olika myndigheter. Han konstaterade också att det nordiska samarbetet i olika internationella sammanhang beskrivs som en förebild för ett välfungerande regionalt samarbete, men att EU trots allt under de senaste tio åren har tagit täten då det gäller utvecklandet av samarbetet på straffrättens område.²⁶

Wersäll lade därefter fram ett förslag om hur det nordiska samarbetet kunde utvecklas och effektiviseras. Han presenterade en vision om ett gränslöst Norden där ett fullständigt genomförande av principen om ömsesidigt erkännande och verkställighet av beslut som meddelas under förundersökning och rättegång har skett. "Ett beslut som har meddelats i ett nordiskt land under förundersökning el-

ler rättegång skall erkännas och skall kunna verkställas i övriga nordiska länder, utan någon som helst prövning.²⁷ Visionen innebär fullt realiserad att de nordiska länderna skulle acceptera myndighetsutövning från övriga länders brottsutredande myndigheter på det egna territoriet.²⁸

4. Mot en offensiv kriminalpolitik ... och en avsiktlig ökad användning av fängelse

Hur ser den kriminalpolitiska situationen ut i Norden idag? I en generell beskrivning av den kriminalpolitiska utvecklingen under det senaste decenniet kan man knappast komma till en annan karaktäristik än att kriminalpolitiken har blivit hårdare. Detta är till en del en konsekvens av den internationella utvecklingen, speciellt den straffrättsliga och kontrollpolitiska utvecklingen inom EU.

Särskilt sedan slutet av 1990-talet har man inom EU betonat behovet av att kontrollera all brottslighet, men i synnerhet den "organiserade" och/eller "den gränsöverskridande brottsligheten".²⁹ Denna brottslighetskontroll utgör också förutsättningarna för att Schengen-avtalets (1990) och Amsterdamfördragets (1997) tankar om fri rörlighet skall kunna realiseras. Detta är, som Janne Flyghed har konstaterat, anledningen till att kriminalpolitiken har fått en central position inom hela det politiska EU-projektet. För att upprätta ett område med frihet, säkerhet och rättvisa har en rad nya strukturer för polis- och rättssamarbete utarbetats med syftet att motverka (den organiserade) brottsligheten.³⁰

Utvecklandet av EU-straffrätten och effektivisering av brottskontrollen inom Europa har framför allt varit en harmonisering av för kriminalpolitiken vitala områden som straffrätt och processrätt. Detta har skett genom en harmonisering av vissa brottsrekvisit, genom arbete för att åstadkomma ett gemensamt påföljdssystem, genom att utveckla rättsliga förfaranden som bygger på en idé om ömsesidigt erkännande av beslut och domar inom hela det europeiska området, genom brottsofferstöd, nya regler om beslag och andra straffprocessuella tvångsmedel, återanpassning av gärningsmän genom förfarande om överförande av straffverkställighet samt organisatoriska förändringar inom olika brottsbekämpande myndigheter.³¹

För de nordiska länderna har denna utveckling inom EU framför allt inneburit en stark ökning av den straffrättsliga repressionen.³² Flyghed har sammanfattat denna internationella utveckling för Sveriges del genom att konstatera att [...]

"[s]ammanfattningsvis talar det mesta för att förändringen inom [dessa] områden av svensk kriminalpolitik [...] främst haft till syfte att tillmötesgå internationella önskemål och påtryckningar. Svensk straff- och processrätt måste harmoniseras – detta nyckelbegrepp i internationaliseringens tidevarv – till internationell standard. Dock har en liten nation små möjligheter att påverka hur denna standard ska utformas.[...] För att kunna delta i det internationella samarbetet och utbytet av information, har vi därför varit tvungna att genomföra förändringar som vi för den nationella brottsituationen inte haft direkt behov av."³³

Samma konklusion kan man förmodligen också göra för de andra nordiska ländernas vidkommande.

Men den nordiska kriminalpolitiken har inte bara skärpts som ett resultat av ett internationellt tryck. Också nationella åtgärder med krav på strängare påföljder har lett till en ökad repressionsnivå. Sådana nationella åtgärdspaket för att skärpa de straffrättsliga påföljderna har presenterats och realiserats i alla nordiska länder. I det följande nämns bara några exempel.

I Danmark har flera straffskärpande lagreformer genomförts särskilt under de år landet har haft en borgerlig regering. Men redan under 1990-talets genomfördes vissa åtgärder för att skärpa straffen särskilt för våld. Detta skedde genom två "voldspakker", d.v.s. två samlade insatser mot våldsbrott, som inkluderade både ändrad och skärpt lagstiftning mot våldsbrott och ökade insatser på andra områden för att förebygga och bekämpa dessa brott. Den första samlade insatsen gjordes 1993-94 och den andra 1997, och i bägge fallen ingick också vissa straffskärpningar.³⁴ De straffskärpningar som genomfördes gällde emellertid enbart vissa klart avgränsade brottstyper och deras generella betydelse var därför inte så stor.

En motsvarande reform för att skärpa straffen särskilt för våldtäkt, men också för vissa andra former för våldsbrott samt några andra brottstyper genomfördes 2002.³⁵ Avsikten med denna åtgärd var uttryckligen att skärpa straffen, och lagen varigenom detta genomfördes kallades följaktligen kort för "strafskærpelesloven". Genom ändring av strafflagen, rättegångslagen, och vägtrafiklagen skärptes straffen för bl.a. våld (misshandel), våldtäkt, sexuellmissbruk av barn, vållande av kroppsskada, dödsvållande och vållande av fara i samband med rattfylleri eller grov ovarsamhet i trafik,³⁶ olovligt tillgrepp av motorfordon och människosmuggling.

I ett meddelande 2004 uttalade justitieministern sin stora tillfredsställelse över att lagens intentioner hade fått genomslag i praxis. Enligt en undersökning som riksadvokaten hade gjort hade straffen för dessa brott *tydligt skärpts* i praxis.³⁷

Också när det gäller narkotikabrotten har flera straffskärpande lagreformer genomförts i Danmark. Ett sådant åtgärdsprogram genomfördes 1996 i form av den s.k. "pusherloven". Genom denna lagstiftning ville man åstadkomma en rättstillämpning som var betydligt strängare än tidigare ingrepp mot narkotikalangning på gatuplanet.³⁸ Senare har ytterligare skärpningar av den narkotikarelaterade kriminalpolitiken genomförts. Maximistraffet för grovt narkotikabrott höjdes år 2004 från tio till sexton år fängelse och samtidigt inleddes en praxis som innebar att straffet för innehav av narkotika – också om det bara var för eget bruk skulle vara böter.³⁹ Det senaste steget är en betydande skärpning av bötesstraffen för innehav av narkotika. Justitieministern uttalade i detta sammanhang:

"Besiddelse af euforiserende stoffer udgør en alvorlig lovovertrædelse – også selvom stoffet alene besiddes til eget forbrug. Dette kommer efter min opfattelse ikke i tilstrækkelig grad til udtryk med det gældende bødeniveau, og der er derfor behov for en markant skærpelse af bødeniveauet."

I sin regeringsförklaring 2006 meddelade den nuvarande svenska regeringen bl.a. att dess avsikt vara att reformera påföljdssystemet i syfte att öka rättssäkerheten och stärka rättstryggheten för allmänheten. Den förutsatte också att straffen vid grova brott och återfall i större utsträckning skall ligga i den övre delen av straffskalan, medan straffen vid mildrande omständigheter ligger i den nedre delen av straffskalan.⁴⁰ Detta skulle innebära en rejäl generell höjning av den nuvarande straffnivån. Därtill meddelade regeringen att den "vill skärpa straffen för misshandel och grov misshandel, våldtäkt och grov våldtäkt, rån och grovt rån samt grov kvinnofridskränkning."

I ett tal inför den svenska kriminalistföreningen utvecklade den svenska justitieministern⁴¹ regeringens tankar om de riktlinjer som skall gälla för framtidens kriminalpolitik och för straffrättsliga reformer. De nyckelord som hon lyfte fram var "närvaro" och "samverkan" samt "professionalism". Mer konkret handlar det om att "öka tryggheten" i samhället genom en kraftig ökning av antalet poliser och genom ökat stöd till brottsoffren, och genom att öka samverkan mellan polisen, skola, socialtjänst och kriminalvården. "En svensk modell för nolltolerans i brottsbekämpningen skall utvecklas."⁴² Polisens möjligheter att använda sig av moderna spanings- och förundersökningsmetoder skall utökas, bl.a. genom att tillåta buggning och genom att bygga upp ett effektivt underrättelsearbete. Och slutligen handlar det således både om en generell straffhöjning och mer riktade straffskärpningar ifråga om vissa typer av brott.

Det har sitt intresse att notera att den "traditionella" nordiska kriminalpolitiska grundtanken om att brott framför allt skall förebyggas, och att detta skall ske genom breda insatser på flera av samhällets olika sektorer, under senare tid förefaller ha förts fram i officiella politiska deklARATIONER på ett tydligt sätt bara i Finland. Som ett exempel kan nämnas att den dåvarande justitieministern vid ett seminarium år 2004 om förebyggande av våldsbrott uttryckligen konstaterade, att [...]

"Strafflagens betydelse då det gäller att minska våldsbrottsligheten är emellertid mycket begränsad. Vem kan tro att strafflagens paragrafer kunde påverka sådana brott mot liv, som begås inom en pokulerande grupp av medelålders män, som på ett olyckligtvis alltför vanligt sätt är arbetslösa, också i andra avseenden utstötta och alkoholiserade, och som upptäcks på morgonen då man märker att en av deltagarna har stuckits ihjäl med kniv och ingen minns vad som egentligen har hänt? En person som vinglar runt med en kniv förvirrad av billig dryck som en av de kunder som allt oftare påträffas i det offentliga mötet mellan handeln eller annan samhällelig service och deras kunder och klienter låter sig inte påverkas av strafflagens hot."⁴³

Vad som behövs i stället för straffskärpningar för att minska våldsbrottsligheten var enligt ministern en bred insats på flera av samhällets sektorer – inte minst inom den sociala sektorn – enligt ett särskilt program.⁴⁴ Ett sådant brett och ambitiöst antivåldsbrott program har senare på justitieministerns uppdrag utarbetats i Finland av det finska brottsförebyggande rådet och publicerats i januari 2005.

5. ...och det blev strängare straff och flera fångar

Vilka konsekvenser av den nordiska kriminalpolitiken under det senaste decenniet kan iakttas? Ett kort svar är: Framför allt strängare straff i rättspraxis och ett ökat fångtal. I Europa varierar fångtalet betydligt mellan olika länder. Det lägsta fångtalet finns i Island och i Monaco, med cirka 40 fångar /100.000 invånare. Det högsta fångtalet finns i Ryssland med 610 fångar per 100.000 invånare.⁴⁵ I de nordiska länderna har fångtalet varit tämligen lågt i ett internationellt perspektiv, men under senare år har det ökat betydligt. Fångtalets utveckling i de nordiska länderna (med undantag för Island) mellan 1990 och 2005 framgår av följande tabell:⁴⁶

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
DK	67	67	67	67	68	66	63	64	65	65	63	61	68	68	70	75
FIN	69	69	70	68	64	64	62	58	55	53	55	61	66	69	68	74
NO	56	60	58	61	62	60	59	58	56	56	57	57	63	65	68	
SVE	58	58	60	66	70	66	61	56	58	58	60	64	68	73	78	79

Särskilt för Sveriges vidkommande är ökningen betydande. Det senaste fångtalet – från december 2006 – är 82 fångar per 100.000. När det gäller det faktiska antalet personer har ökningen gått från cirka 5.300 år 2000 till cirka 7.200 år 2006. Detta har lett till en överbelastning av kriminalvårdsanstalterna och betydligt försämrade förhållanden inom kriminalvården för alla involverade parter. Uppförandet av nya fängelser står därför som en punkt i de närmaste årens kriminalpolitiska program. Fram till år 2010 skall antalet fängplatser ökas med 1.750 nya.⁴⁷

Straffskärpningarna kan också tydligt utläsas ur den ökning av straffmassan som har skett, alltså genom en granskning av den samlade mängden (fängelse)straff som domstolarna dömer ut. Följande tabell anger den procentuella kumulerade ökningen av straffmassan definierad som antalet utdömda fängelseår mellan åren 2001 och 2005 i Danmark, Norge och Sverige. Talet för år 2001 anger straffmassan angivet i antal år. I de följande kolumnerna anges den kumulerade procentuella stigningen jämfört med år 2001.

	2001	2002	2003	2004	2005
Danmark	4166	13	19	22	23
Norge	4033	13	15	11	30
Sverige	12793	12	20	25	29

Motsvarande ökning av användningen av fängelsestraff har också skett i Finland. I sin rapport beträffande domar i brottmål för år 2005 konstaterar Statistikkentralen att:

”Antalet personer som dömts till ovillkorligt fängelse minskade i föl med 2,4 procent, [...], men den utdömda fängelsestiden ökade med nästan sex procent. Enligt Statistikcentralen uppgick antalet personer som dömts till ovillkorligt fängelse i tingsrätten till 8 300. Deras sammanlagda fängelsestid uppgick till 6 080 år. Dessutom utdömdes 28 livstidsstraff, vilket är den största årliga siffran i de allmänna underrätterna sedan år 1932 och fler än under hela 1960- eller 1970-talet. Antalet fängelsedomar på minst 8 år uppgick till 127, dvs. en ökning med 39 från året innan. Så långa straff utdöms närmast för brott mot liv och för grova narkotikabrott.”

Samma bild av en ökad användning av fängelsestraff förmedlas också av resultaten i den rapport om ”Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott” som Åklagarmyndigheten i Sverige” publicerat i år. Enligt rapporten har antalet domar avseende de kartlagda brotten (misshandel, grov misshandel, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning, olaga hot och grovt olaga hot, rån och grovt rån samt försök och förberedelse till dessa brott) något ökat mellan åren 2000 och 2005. Det har också andelen anklagade som döms till fängelse. Fängelseandelen, d.v.s. de personer som döms till fängelse, har ökat för flertalet av de granskade brotts typerna, nämligen för misshandel, grov misshandel, olaga hot, rån och grovt rån. Enligt undersökningen har däremot medelvärdet på fängelsestraffen minskat något.⁴⁸

6. Blev den nya kriminalpolitiken framgångsrik – kan den förklaras och försvaras?

I den nordiska mytologin var Forsete rättvisans gud. Han beskrivs som mycket rättskaffens och han var en mästare på att lösa avancerade samhällsliga tvister. Därför var han också den givna ordföranden i asagudarnas ting. Om mytologin vore sann skulle det vara frestande att fråga just honom om han är glad och nöjd med den nya nordiska kriminalpolitiken. Då vi inte kan göra det i den verkliga världen kan vi bara ställa två avgörande frågor: kan den ”nya” nordiska kriminalpolitiken *förklaras* och *försvaras*? Har ökningen av den straffrättsliga repressionen varit rationell, baserad på empirisk kunskap och förenlig med humanitära värderingar - har den varit rättvis?

Den kriminalpolitik som man från politiskt håll har valt att föra *kan förklaras*, men detta kan *inte* ske med hänvisning till *rationella skäl* - om kriminalpolitikens mål formuleras som man tidigare gjorde i Norden: ”kriminalpolitikens mål är att minimera de kostnader som brottsligheten ger upphov till och att fördela dem rättvist mellan samhället, brottslingen och brottsoffret”.⁴⁹

Kriminalpolitiken kan inte försvaras med hänvisning till att den har lett till en betydande minskning av brottsligheten, eller till att den har inneburit en nödvändig spärr mot en ökad brottslighet. Brottsnivån har under en lång tid varit tämligen konstant i Norden och all tillgänglig forskning visar att straffnivåns betydelse för brottsnivån är marginell.⁵⁰

Den kriminalpolitik som man av politiska grunder har valt att föra kan – som beskrivits ovan – förklaras med hänvisning till att den utgör en anpassning till den internationella situationen och kraven framför allt inom EU på ett ”effektivare krig mot brottsligheten”.⁵¹ Den ökade straffrättsliga repressionen kan således ses som ett pris som de nordiska länderna betalar för att vara med i EU. Förändringen av kriminalpolitiken kan således förklaras som en anpassning till ”europeiska förhållanden” och förändringens syfte har varit att tillmötesgå internationella önskemål och påtryckningar. Den nordiska kriminalpolitiken och straffrättspolitiken måste harmoniseras till internationell standard, utan att Norden nämnvärt har kunnat påverka denna standard.⁵²

Den mer repressiva kriminalpolitiken kan också förklaras med hänvisning till att den förmodligen tillfredsställer en del av befolkningens önskan ”om strängare straff”. Av flera undersökningar om ”det allmänna rättsmedvetandet vet vi att ”befolkningen (alltid) vill ha strängare straff.”⁵³ I en generell litteraturgenomgång i en stor dansk undersökning⁵⁴ konstateras att det trots omfattande sökningar i den vetenskapliga litteraturen och – bokstavligt sagt – bland alla världens opinionsmätningstinstitut har det visat sig vara omöjligt att finna ett enda land på jorden i vilket ett klart flertal av befolkningen inte anser att straffen bör bli strängare. Härtill kommer att det inte förefaller finnas någon systematik i hur stort detta flertal är och å andra sidan på vilken nivå straffen ligger. Det är alltså inte relativt sett färre som önskar strängare straff i de länder som generellt sett har relativt stränga straff i förhållande vad fallet är i sådana länder som i ett internationellt perspektiv generellt sett har en lägre straffnivå.⁵⁵

En motsvarande konklusion kom man till i en tidigare svensk undersökning.⁵⁶ I den konstateras att utländska studier genomgående har visat att majoriteten av befolkningen anser att straffen är för milda. Denna tendens är speciellt tydlig i amerikanska undersökningar, trots att straffen i USA jämfört med t.ex. Sverige är betydligt strängare. Fångtalet i USA är cirka tio gånger högre än i de nordiska länderna, men trots detta anser fortfarande en proportionellt sett större del av befolkningen i USA att straffen måste bli strängare än vad andelen med samma inställning till straffen i hemlandet är i de nordiska länderna.

Med stöd av sådana undersökningar kan man dra slutsatsen att det inte finns någon klar tendens över tid beträffande hur stor andel av befolkningen som önskar strängare straff.

Det finns inte heller någon klar tendens mellan andelen som önskar strängare straff och den faktiska straffnivån i samhället, och det finns inte heller något tydligt samband mellan andelen som önskar strängare straff och den faktiska brottsutvecklingen. Men det finns ett samband mellan människornas föreställning om kriminalitetsutvecklingen och kravet på strängare straff, och denna föreställning bygger i litet grad på fakta. Den naturliga frågan blir då om politikernas uppgift

verkligen skall vara att höja straffen för att tillfredsställa befolkningens tyckande. Vore den riktiga uppgiften inte snarare den motsatta alltså "att upplysa befolkningen om fakta och "tämja det "allmänna rättsmedvetandet".⁵⁷

Den "nya" nordiska kriminalpolitiken kan *inte försvaras*. Den har särskilt genom en starkt ökad användning av fängelse medfört en betydande ökning av brottslighetens kostnader. Och den är heller inte rättvis genom att den inte bygger på en genomtänkt och välmotiverad fördelning av kostnaderna mellan de involverade parterna. Ur ett rättviseperspektiv kan man kritisera politiken för att den placerar en oskäligt stor del av kostnaderna på just på lagöverträdarna - i form av strängare sanktioner och i form av minskade möjligheter till återanpassning i samhället. Den nya straffrättspolitiken är inte heller enhetlig och inte grundad på en konsekvent ideologi. Detta framgår klart då det gäller försvaret för en ökad användning av fängelsestraff. En ökad användning av fängelse motiveras med hänvisning till olika ideologier som inte kan förenas med varandra, alltså med kravet på rättvis proportionalitet, med kravet på allmän laglydnad, med kravet på samhällsskydd, med behovet av samhällsskydd och vård samt med hänvisning till respekt för brottsoffret.⁵⁸

Vad det handlar om är förmodligen ett missbruk av straff. Enligt Jareborg är detta någonting som särskilt vissa politiker hemfaller till.⁵⁹ "De vill genom att med en penna ändra siffror i lagtext framstå som stridsmän i frontlinjen i kampen mot brottsligheten." Sådant kan möjligen befästa deras ställning som politiker, men det har "ingen praktisk betydelse för landets kriminalitetsnivå".⁶⁰ Det kan också handla om en betydligt mer oroande förändring av samhället. Enligt K.J. Lång är bruket av fängelse framför allt något som är beroende av hur allmänheten upplever den allmänna trygghetssituation i samhället och av den politiska jämvikten i ett land.⁶¹ I ett samhälle som kännetecknas av ekonomisk, social och politisk ojämlikhet används fängelse i större grad än i ett jämlikt och harmoniskt samhälle. Om detta verkligen är en väsentlig del till förklaringen av den ökade straffrättsliga repressionen och det starkt ökade fångtalet i Norden, är det en signal som borde hörsannas betydligt mer lyhört än vad man har gjort intill nu.

Noter:

¹ Peter Garde: Dansk Kriminalistforening 1899-1999. Særnummer af Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab. November 1999, s 83.

² Ibidem, s 145.

³ Inläggen vid det 6. nordiska kriminalistmötet (i Stockholm 1967) publicerades i NTfK 1967, häfte 2, inläggen vid det 7. mötet (Köpenhamn 1973) i NTfK 1973, häfte 1, inläggen vid det 8. mötet (Oslo 1979) i NTfK 1979-80, häfte 1, inläggen vid det 9. mötet (Helsingfors 1984) i NTfK 1984, nummer 2, inläggen vid det 10. mötet (Stockholm 1989) i NTfK 1989, nr. 2, inläggen vid det 11. mötet (Köpenhamn 1994) i NTfK 1994, nr 2, inläggen vid det 12. mötet (Oslo 2000) i NTfK 2000 nr. 3 och inläggen vid det 13. mötet (Helsingfors 2004) i NTfK 2004, nr 2-3.

- ⁴ Årets mötesarrangör, den svenska kriminalistföreningen, har av någon anledning bestämt sig för att bryta denna goda tradition. Något särnummer av denna tidskrift utkommer således inte före det 14. kriminalistmötet.
- ⁵ Ett exempel på detta finns redan bland inläggen vid det första av de möten som nämnts ovan, kriminalistmötet i Stockholm 1967. Højesteretsdommer Theodor Petersen inledde om "Trafikforseelserne og deres behandling med særligt henblik på motortrafikanterne". I det publicerade inlägget konstaterar han: "Da denne afhandling er tænkt som grundlag for drøftelser om emnet på Det nordiske Kriminalistmøde i Stockholm i juni 1967, har forfatteren fundet det hensigtsmæssigt at søge emnet belyst med oplysninger fra de andre nordiske lande. For værdifuld bistand takkes professor Kaarlo L. Ståhlberg (Finland), rigsadvokat Valdimar Stefansson (Island), vegdirektør R.N. Torgersen og statsadvokat Elg Elgesem (Norge) samt hovrättsassessor Karl-Johan Cosmo (Sverige)".
- ⁶ Förhållandet mellan EU-straffrätt och nationell straffrätt behandlades vid kriminalistmötet i Köpenhamn 1994. Två exempel på det europeiska perspektivets beaktande vid val av diskussionsämnen kan också nämnas från programmet vid årets nordiska kriminalistmöte. Vid mötet kommer bl.a. frågan om aktuell straffrättsutveckling inom EU (harmonisering och ömsesidigt erkännande) samt straffnivåerna i de nordiska länderna jämfört med övriga länder i Europa att behandlas. Också Europakonventionens betydelse inom straffrätten i Norden tas upp till diskussion.
- ⁷ Se NTFK 1984, s 83-176.
- ⁸ Raimo Lahti: Om den nordiska kriminalpolitikens utveckling. NTFK 2000, s. 177-192 och Henry John Mæland: Om den kriminalpolitiska utvecklingen de siste tiår. NTFK 200, s. 193-202.
- ⁹ Kauko Aromaa: Brottsutvecklingen i Finland 1980-2002; Flemming Balvig: Kriminalitetsutviklingen i Danmark og omegn; Helgi Gunnlaugsson: Kriminalitetsutviklingen i Island; Ragnar Hauge: Kriminalitetsutviklingen i Norge siden 1980, och Jan Andersson: Brottsutvecklingen i Sverige 1980-2003, NTFK 2004, s 80-143.
- ¹⁰ Tapio Lappi-Seppälä: Utvecklingen av straffrättsliga påföljder i Finland; Ragnheidur Braga-dóttir: Utviklingen af de strafferetslige sanktioner i Island; Magnus Matningsdal: Utviklingen av strafferetlige reaktioner i Norge och Agneta Bäcklund: Utvecklingen av straffrättsliga påföljderna i Sverige, NTFK 2004, s 206-263.
- ¹¹ Raimo Lahti i fotnot 8 a.a., s. 178.
- ¹² Raimo Lahti (ibidem s. 180 samt fotnot 12) nämner betänkandet utgivet av den finska straffrättskommittén, BRÅ:s rapport "Nytt straffsystem", Justis- og politidepartementets kriminalpolitiska tillkännagivande till Stortinget ("Kriminalmeldingen") samt det danska betänkandet "Alternativer til frihedsstraf":
- ¹³ Här kan Nils Christies inlägg "Ny-klassicismen i kriminalpolitikken" vid kriminalistmötet i Oslo 1979 samt särskilt Patrik Törnudds motinlägg, "Nyklassicismen i kriminalpolitiken" vid samma möte nämnas. Se NTFK 1979-1980, s. 5-26. Ett viktigt inlägg var också K.J.Långs inlägg vid kriminalistmötet i Stockholm 1989, "Upplever fängelsestraffet en renässans" och Bo Svenssons inlägg vid samma möte, "Fängelsets plats i den moderna kriminalpolitiken". Se NTFK 1989, s. 83-112.
- ¹⁴ En klassisk kriminalpolitisk artikel med stor betydelse för den vidare nordiska utvecklingen var Inkeri Anttila: Konservativ og radikal kriminalpolitik i Norden. NTFK 1967, s. 237-251.
- ¹⁵ I sin granskning av den kriminalpolitiska utvecklingen nämner Raimo Lahti (i fotnot 8 a.a., s 180-181 och fotnot 11 samt 13) antologierna "Varning för vård", "Behandling som straff", "Straff och rättfärdighet" samt "Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten".
- ¹⁶ K.J.Lång i sitt inlägg vid det nordiska kriminalistmötet i Stockholm 1989. I fotnot 13 a.a., s. 83.
- ¹⁷ Nyklassicismen i kriminalpolitiken behandlas som nämnts ovan vid kriminalistmötet i Oslo 1989. Se fotnot 13.
- ¹⁸ K.J. Lång i fotnot 13 a.a., s. 87.

- ¹⁹ Lahti i i fotnot 8 a.a., s. 185.
- ²⁰ Denna kommitté lämnade sitt sista betänkande år 1992. Nord 1992:17. Straffrättslig jurisdiktion i Norden.
- ²¹ Notera debatten vid Det 37. nordiske Juristmøde i Reykjavik 18. – 20. august 2005, med huvudinledning av Børge Dahl ("Har det nordiske lovsamarbejde udspillet sin rolle?"). Tryckt i *Forhandlingerne*. Bind I, s. 155-174.
- ²² Se också Per Ole Träskman: Den europeiska arresteringsordern i Sverige – med några utblickar till Danmark och Finland. NTFK 2007, s. 25.
- ²³ *Ibidem*, s. 18-39.
- ²⁴ <http://www.norden.org/webb/news/news.asp?id=6428&lang=2> [2007-05-24].
- ²⁵ Fredrik Wersäll: Straffrättsligt samarbete i ett gränslöst Norden. NTFK 2006, s. 122-126.
- ²⁶ *Ibidem*, s. 122.
- ²⁷ *Ibidem*, s. 124.
- ²⁸ *Ibidem*, s. 125.
- ²⁹ Se också Per Ole Träskman: Vad gör vi med den europeiska kriminalpolitiken? SvJT 2005, s. 859-862.
- ³⁰ Janne Flyghed: Internationaliseringen av kriminalpolitiken. NTFK 2007, s. 74-88.
- ³¹ *Ibidem*, s. 77.
- ³² Träskman i fotnot 29 a.a., s. 872-873.
- ³³ Flyghed i fotnot 30 a.a., s. 78.
- ³⁴ Dessa åtgärder behandlas utförligare i Per Ole Träskman och Britta Kyvsgaard: Vem eller vad styr straffrättspolitiken? I *Flores juris et legum*. Festskrift till Nils Jareborg. Uppsala 2002, s. 607-636.
- ³⁵ Också detta fall har behandlats närmare i Träskman och Kyvsgaard 2002, *ibidem*, s. 617-618 och 627-628.
- ³⁶ Det kan noteras att en ny skärpning av straffen för vållande av kroppsskada och vållande av död i samband med grov ovarsamhet i trafik genomfördes 2005. Det kan också noteras att straffen för rattfylleri skärptes genom en lagändring 2004.
- ³⁷ Justitieministern uttalade: "Jeg finder det meget tilfredsstillende, at det på baggrund af Rigsadvokatens redegørelser kan konkluderes, at de tilsigtede væsentlige strafsækpølsø efter lovændringerne i 2002 allerede på nuværende tidspunkt er slået igennem eller er ved at slå igennem i retspraksis. Ett år senere uttalade justitieministern ånyo: "Jeg finder det meget tilfredsstillende, at det på baggrund af Rigsadvokatens redegørelser kan konkluderes, at de tilsigtede væsentlige strafsækpølsø efter lovændringerne i 2002 på nuværende tidspunkt må siges fuldt ud at være slået igennem i retspraksis."
- ³⁸ Se om denna reform Träskman och Kyvsgaard, i fotnot 34 a.a., s. 618 och 628-630.
- ³⁹ Lov 218, 2004.
- ⁴⁰ En särskild utredning har tillsatts för detta. Enligt direktiven för denna skall en särskild utredare överväga och föreslå förändringar av strafflagstiftningen i syfte att åstadkomma en straffmätning som markerar en skärpt syn på allvarliga våldsbrott. I utredarens uppdrag ingår vidare att överväga förändringar som ger en större spännvidd i straffmätningen vid brott i allmänhet när det har funnits försvårande eller förmildrande omständigheter. I det sammanhanget skall utredaren också överväga betydelsen av flerfaldig brottslighet och återfall i brott.
- ⁴¹ Beatrice Ask: Riktlinjer för framtidens kriminalpolitik och för straffrättsliga reformer. NTFK 2007, s. 1-4.
- ⁴² Jfr K.J. Långs inledningsanförande vid kriminalistmötet i Stockholm 1989: "Ett annat typiskt fenomen i dagens utveckling är att säkerhets- och trygghetskraven ökar utifrån ett "law and order"-tänkande. [...] Säkerheten och tryggheten i samhället ses gärna som mycket konkreta situationer. Man talar om gatufrid, om kvinnofrid och överhuvudtaget om ursprungliga behov på

yttre fysisk trygghet i samhället. Det visar sig ofta att kraven på lag och ordning ute i samhället har mycket litet samband med den verkliga brottsutvecklingen." Se i fotnot 26 a.a., s. 87-88.

⁴³ <http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Ministerinpuheita/Puhearkisto>. Översättning från finska av författaren.

⁴⁴ Som framgått ovan betonade också den finska presidenten Tarja Halonen samma breda perspektiv som något centralt när det gäller brottsbekämpningen. Detta gäller enligt henne också bekämpandet av den internationella gränsöverskridande brottsligheten. Hon konstaterade t.ex. beträffande den internationella kvinnohandeln följande: "Det är nödvändigt med straffrättsliga medel för att bekämpa dessa gärningar, som grovt kränker de mänskliga rättigheterna. Men också i detta sammanhang bör man komma ihåg att gärningarna inte upphör i och med att de görs straffbara. Utöver användningen av straffrättsliga medel borde man kunna påverka själva orsakerna bakom människohandel och prostitution. Prostitution är ofta en följd av ekonomisk ojämlikhet både i vårt eget land och i våra närområden."

⁴⁵ www.prisonstudies.org [2006-10-26].

⁴⁶ Tabellen har utarbetats av Tapio Lappi-Seppälä, direktör för det Rättspolitiska forskningsinstitutet i Finland.

⁴⁷ Kriminalvården, Nya fängelser och häkten, http://www.kvv.se/templates/KVV_InfoMaterial-Listing___3569.aspx [2006-10-25].

⁴⁸ Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott. En rapport från Åklagarmyndigheten 2007, s. 367-368.

⁴⁹ Inkeri Anttila & Olavi Heinonen & Pekka Koskinen & Raimo Lahti: Rikollisuus ongelmana [Brottsligheten som ett problem]. Helsinki 1974, s. 129.

⁵⁰ Nils Jareborg: Vilken sorts straffrätt vill vi ha? Om defensiv och offensiv straffrättspolitik. Dag Victor (red.): Varning för straff. Om vådan av den nyttiga straffrätten. Stockholm 1995, s. 31-32; Per Ole Träskman: Brottsligheten och dess bekämpande – en reflektion om verkliga hot och hotbilder. SvJT 2007, s. 114- 119, och där anförda källor.

⁵¹ Se Flyghed i fotnot 30 a.a., s. 78.

⁵² Flyghed i fotnot 30 a.a., s. 78.

⁵³ Se från Sverige Hans-Gunnar Axberger: Det allmänna rättsmedvetandet. BRÅ-Rapport 1996:1. Stockholm 1996 och beträffande Norden mer allmänt Ulla V. Bondeson (red.): Crime and Justice in Scandinavia. Köbenhavn: Forlaget Thomson/GadJura, 2005, s. 428-420. Se också Ulla V. Bondeson: Nordic Moral Climates. Value Continuities and Discontinuities in Denmark, Finland, Norway and Sweden. New Brunswick (U.S.A)/ London (U.K.): Transaction Publishers, 2003, särskilt s. 96-102.

⁵⁴ Fleming Balvig: Danskernes syn på straf. Advokatsamfundet 2006.

⁵⁵ Ibidem, s. 11.

⁵⁶ Per-Anders Lindén & Matti Similä: Rättsmedvetandet i Sverige. BRÅ-Rapport 1982:1.

⁵⁷ Axberger i fotnot 53 a.a., s 58.

⁵⁸ Se närmare Träskman & Kyvsgaard i fotnot 34 a.a., s. 607-636, och Per Ole Träskman: Har vi någon "tjeck" på straffmätning och påföljdsbestämning? Josefs Resa. Vänbok till Josef Zila. Uppsala 2007, s. 235.

⁵⁹ I fotnot 49 a.a., s. 31.

⁶⁰ Ibidem, s. 31

⁶¹ I fotnot 34 a.a. s. 83-84.

Adress:

Juridiska institutionen

Lunds universitet

SE- 221 00 Lund